

საოკუპაციო ხაზთან მცხოვრები მოსახლეობის პრობლემები

(განმუხური, ხურჩა, ორსანტია, ანაკლია, რუხი, ტყაია, რიყე, ფოცხო-ეწერის
დევნითა ჩასახლება, მუჟავასა და ფახულანის თემი)

(2023)

შესავალი

დემოკრატიის კვლევის ინსტიტუტმა 2023 წლის ივლისში საოკუპაციო ხაზთან მდებარე სოფლებში არსებული ვითარება შეისწავლა. საოკუპაციო ხაზთან მცხოვრები მოსახლეობის პრობლემების შესწავლის მიზნით წალენჯიხისა და ზუგდიდის მუნიციპალიტეტების სოფლები - განმუხური, ხურჩა, ორსანტია, რუხი, ტყაია, რიყე, ანაკლია, მუჟავას თემი, ფახულანის თემი, ფოცხო-ეწერის დევნილთა ჩასახლება და გადასასვლელი საგუშაგოები მოვინახულეთ.

ვიზიტმა დაგვარწმუნა, რომ გასულ წლებთან შედარებით, ადგილობრივი ხელისუფლება ე.წ. გამყოფი ხაზის მიმდებარე ზოგიერთ დასახლებაში გარკვეულ ინფრასტრუქტურულ სამუშაოებს ახორციელებს და ამ მიმართულებით პროგრესი შეინიშნება. ამჟამად მოსახლეობის ძირითად პრობლემებს შორის ცენტრალური ადგილი ეკონომიკურ სიდუხჭირეს და სოფლების მოსახლეობისგან დაცლაზე წუხილს უჭირავს. საოკუპაციო ხაზთან არსებულმა მძიმე სოციალურ-ეკონომიკურმა მდგომარეობამ და უსაფრთხოების პრობლემებმა, როგორც ჩანს, გამყოფი ხაზის მიმდებარე სოფლების პრაქტიკული დაცლა გამოიწვია.

დემოკრატიის კვლევის ინსტიტუტის დაკვირვებით, წინა წლებთან შედარებით, ე.წ. გამყოფი ხაზის გასწვრივ, ქართული საგუშაგოების მხრიდან უსაფრთხოებაზე ზრუნვა და კონტროლი მკვეთრად შემცირებულია; ფაქტია, რომ 2021 წელთან შედარებით, ადგილობრივი საგუშაგოების მზაობა ან/და პრევენციული ღონისძიებები რუსული საგუშაგოებისგან რამდენიმე ასეული მეტრის დაშორებით, მკვეთრად მოდუნებულია; გასული წლების პრაქტიკისგან განსხვავებით, თითოეულ საგუშაგოზე მხოლოდ ერთი პირი მორიგეობს. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ საგუშაგოები ფორმალურია და შინაარსობრივად გაუქმებული, ვინაიდან საოკუპაციო ძალებისგან საფრთხეს თითქოს აღარ მოელიან; უკრაინაში მიმდინარე ომის პირობებში მსგავსი მოდუნება გაკვირვებას იწვევს.

მუჟავას თემი (მუჟავა, ოლორი, ნაშამგუ)

მუჟავას თემი წალენჯიხის მუნიციპალიტეტში, ენგურჰესის გვირაბთან ახლოს მდებარეობს. თემში 200 კომლი (719 ადამიანი)¹ ცხოვრობს. მუჟავას თემს სასმელი წყლის და მოუწესრიგებელი შიდა გზების პრობლემა აწუხებს. სოფელ *ოლორს* არ ემსახურება მუნიციპალური ტრანსპორტი. ძველი გაყვანილობის გამო, ელექტრო ენერჯის მიწოდება არასტაბილურია - ცუდი ამინდის დროს ელექტროენერჯია ითიშება. *ნაშამგუში* გვითხრეს, რომ წვიმის დროს წყალიც წყდება. ბავშვები სკოლაში მეზობლად მდებარე სოფელ *ჯვარში* დადიან; ამის გამო, რამდენიმე ოჯახი ბავშვებთან ერთად *ჯვარში* საცხოვრებლად ქირით გადავიდა. ტრანსპორტი პრობლემურია და იშვიათად მოძრაობს. მუჟავას არც ერთ სოფელში არაა მაღაზია და აფთიაქი. გაზი მიყვანილია სახლებამდე, მაგრამ ფაქტობრივად ვერ

¹ ანგარიშში ასახული მოსახლეობის სტატისტიკა არის 2014 წლის საყოველთაო აღწერის მონაცემები და არ ასახავს 2023 წლის მდგომარეობას. 2014 წლის მონაცემები ხელმისაწვდომია:

<https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/568/mosakhleobis-2014-tslis-saqoveltao-aghtsera>

სარგებლობენ, ვინაიდან სამუშაოები შუა გზაზე შეწყდა - მიზეზი მოსახლეობისთვის უცნობია.

მუჟავა-ლევუხონას გადასასვლელთან სულ სამი ოჯახი ცხოვრობს. სახლები ქართულ და რუსულ საგუშაგოს შორის მდებარეობს. ამ დასახლებაში მოხვედრა, როგორც წესი, გართულებულია - თუმცა, 2021 წლისგან განსხვავებით, როდესაც დასახლებაში შესვლის ნებართვა არ მოგვეცეს, წელს მოგვეცა შესაძლებლობა, გავსაუბრებოდით ადგილობრივს.

ფახულანი-საბერიოს გადასასვლელი

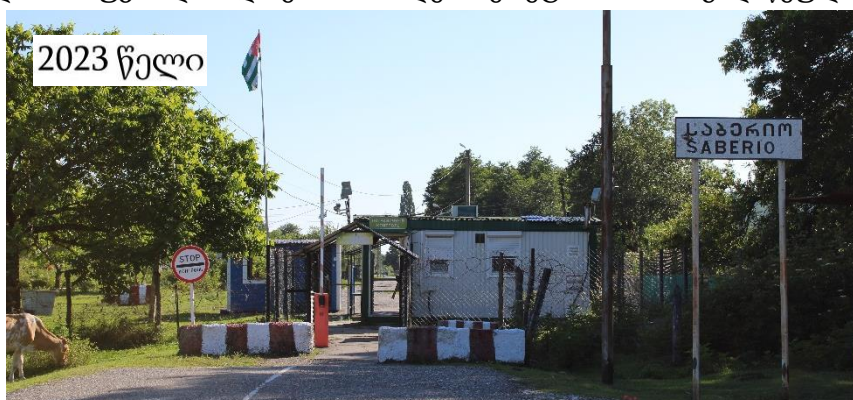
წალენჯიხის მუნიციპალიტეტის სოფელ ფახულანში დაახლოებით 275 ადამიანი ცხოვრობს. ფახულანს გალის რაიონის სოფელი საბერიო ესაზღვრება. ე.წ. „საკონტროლო-გამშვები პუნქტი“ საბერიო-ფახულანის ადმინისტრაციულ საზღვარზე მდებარეობს. ფახულანში შესვლის წინ, ადგილობრივი პოლიცია პირადობის მოწმობებს ამოწმებს და სოფელში გადაადგილების მიზეზს გვეკითხება. სოფლის მაცხოვრებლების განცხადებით, ისინი მუდმივი შიშის და დაუცველობის განცდით ცხოვრობენ. წყალი და გაზი შემოყვანილია, მაგრამ ფაქტობრივად ვერ სარგებლობენ - იდენტური მოცემულობა იყო 2021 წელსაც.

სოფელში გადაადგილებისას პოლიცია თან დაგვყვება, მათი განცხადებით, უსაფრთხოების მოსაზრებიდან გამომდინარე. თუმცა, ერთ შემთხვევაში, ადგილობრივ მოსახლეობასთან შეხვედრის დროს, სოფელი ლიას პოლიციის უფროსი საუბარში ერევა და ჩვენთვის ნათქვამის შინაარსის გასწორებას, ხან კი უარყოფას ცდილობს.

ქართულ საგუშაგოზე, აფხაზეთში გადამსვლელ ეთნიკურ ქართველებს ტვირთს უკონტროლებენ და ამ მიზნით აყოვნებენ. ადგილობრივები აღნიშნავენ, რომ მსგავსი კონტროლი რუსებისა და აფხაზების მხრიდან არ ხდება. უკანასკნელ პერიოდში დანერგილი ეს პრაქტიკა უკანონოა და სამართლებრივი საფუძველი არ გააჩნია. სოფელში ვიზიტისას ვნახეთ ადგილობრივი, რომელსაც კანალიზაციის პლასტმასის მილის გადატანის უფლება არ მისცეს; ერთ შემთხვევაში, ადგილობრივს, რომელსაც აფხაზეთში წიწილების გადაყვანა სურდა, წიწილებისთვის ფოტოების გადაღება სთხოვეს. ფრინველების ტვირთის სახით გადაყვანის უფლება კი მხოლოდ ფოტოების თბილისში „ვიდაცასთან“ გადაგზავნისა და სატელეფონო დასტურის შემდგომ მისცეს. პირად საუბარში პოლიციელებმა, მხოლოდ ყველის და საბურავების გადატანაზე შეზღუდვები დაგვიდასტურეს.

მონიტორინგიდან ერთი კვირის შემდგომ, ცხელ ხაზზე დაგვიკავშირდა ადგილობრივი. მისი განცხადებით, საგუშაგოზე ქოთნის ყვავილის გამო შეაჩერეს.

საბერიოს გადასასვლელთან ე.წ. სასაზღვრო ნიშნული 2021 წელთან შედარებით შეცვლილია - მავთულხლართი უკან დაახლოებით რამდენიმე მეტრით არის გადაწეული.

აღსანიშნავია, რომ რუსული მხრიდან ნაკლები ადამიანი ჩანს საგუშაგოებზე. გამკაცრებული რეჟიმი, რომელიც 2021 წელს მონიტორინგისას დავაფიქსირეთ, უფრო შერბილებულია - რუსი ჯარისკაცები ნაკლებად მოძრაობენ, თითქოს მესაზღვრეების დეფიციტია.

რიყე და ტყაია

სოფლები რიყე და ტყაია ზუგდიდის მუნიციპალიტეტში მდებარეობს. სოფლებში არსებული სიტუაცია დამაკმაყოფილებელია. ინფრასტრუქტურა, სხვა სოფლებთან შედარებით, მოწესრიგებულია. ტყაიაში მრავლად არის მოცვის პლანტაციები, სადაც მოსახლეობა დღიურ სამუშაოზე დასაქმებული. თუმცა, ტყაიაში, ისევე, როგორც თითქმის ყველგან, მოსახლეობის სიმწირე და ადგილობრივების საზღვარგარეთ მიგრაცია მთავარ პრობლემად დაგვისახელეს.

ანაკლია

ანაკლია გაუკაცრიელებულია, ყველა ძველი და ახალი პროექტი გაჩერებულია. ადგილობრივების განცხადებით, არ არსებობს სახლი, საიდანაც ოჯახის ერთი წევრი მაინც არაა წასული ემიგრაციაში. ანაკლიის ქუჩებში ახალგაზრდები არ შეგვინიშნავს. ადგილობრივები საარჩევნო პერიოდში მომეტებულ კონტროლზე და ზეწოლაზე საუბრობენ. გვთხოვენ, არჩევნებზე ჩავიდეთ და თავად დავრწმუნდეთ, რა ხდება ადგილზე. კითხვაზე, დაასახელონ კონკრეტული პრობლემა, რაც ყველაზე მეტად აწუხებთ, ერთ კონკრეტულ საკითხს ვერ გამოყოფენ, რადგან „ყველაფერი პრობლემურია“. ელექტროენერგია და წყალი ამინდის გაუარესებისას უწყდებათ, წვიმის დროს - სახლ-კარი ეტბორებათ, სანიაღვრე სისტემები გაუმართავია, ადგილობრივების ნაკვეთებსა და ეზოებში ნალექი გროვდება და ვერ მიდის ზღვისკენ, რადგან დიდი სასტუმროების მშენებლობის დროს ზღვის მხარე ამაღლდა და ეზოები დაბლა დარჩა.

წარსულში ანაკლიის მაცხოვრებლებისთვის შემოსავლის ძირითადი წყარო თევზით ვაჭრობა იყო. ახლა ადგილობრივებს თევზის მოპოვება ფაქტობრივად აკრძალული აქვთ, ვინაიდან გართულებული პროცედურების გამო თევზაობის ნებართვის აღებას ვერ ახერხებენ. როგორც წესი, ნებართვა თევზსაჭერ გემებზე გაიცემა, რამაც ადგილობრივებს შემოსავლის წყარო წართვა.

განმუხური

ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის განმუხურის ადმინისტრაციული ერთეული ქალაქიდან 25-კილომეტრითაა დაშორებული. სოფელში 600-ზე მეტი კომლია და 1,300 მოსახლე ცხოვრობს. გამყოფი ხაზი გალის რაიონის სოფელ ფიჩორსა და განმუხურს შორის გადის. სოფლებს შორის არსებული „გადასასვლელი პუნქტი“ 2017 წლის მარტიდან აღარ ფუნქციონირებს. „საზღვრის“ უმუშალო სიახლოვეს მცხოვრები სამი ოჯახის კარ-მიდამოს ნაწილი ცენტრალური ხელისუფლების კონტროლის ქვეშ, ნაწილი კი- ოკუპირებულ ტერიტორიაზეა მოქცეული.

განმუხური-ფიჩორის საგუშაგოსთან, შიდა გზა ხრემმოყრილია, თუმცა დაზიანებული. 2021 წლის ვიზიტისგან განსხვავებით, როდესაც სოფლის მაცხოვრებლებთან საუბარი შევძელით, სოფელი უკაცრიელად გამოიყურება. საგუშაგოში მხოლოდ ერთი სამართალდამცავი შევნიშნეთ.

ხურჩა

ზუგდიდის მუნიციპალიტეტის სოფელ ხურჩაში 160 კომლი (535 ადამიანი) ცხოვრობს. 2017 წლამდე აფხაზეთ-სამეგრელოს ე.წ. საოკუპაციო ხაზთან ოთხი გამშვები პუნქტი ფუნქციონირებდა. მათ შორის, ერთ-ერთი ხურჩა-ნაბაკევის გადასასვლელი იყო. პირობით საზღვარს ყოველდღიურად ასობით ადამიანი კვეთდა, რაც სოფელს ეკონომიკურად აქტიურ ზონად აქცევდა. 2017 წლიდან გამშვები პუნქტის ჩაკეტვამ სოფელი პრაქტიკულად იზოლაციაში მოაქცია და გააჩერა. დაიხურა ადგილობრივი მცირე ბიზნესები, კაფე და სწრაფი კვების ობიექტი; უმუშევრად დარჩნენ ტაქსის მძღოლები. უმუშევრად დარჩენილ მოსახლეობას უპერსპექტივობის განცდა აქვს. ახალგაზრდობის დიდი ნაწილი სოფლიდან წასულია.

წარსულში აქტიური სავაჭრო ლოკაცია ახლა სრულიად დაცლილია. როგორც ადგილზე გვითხრეს, ქართველი სამართალდამცავები ხალხს აღარ ამოწმებენ, ყურადღება და კონტროლი შემცირებულია. თუმცა, ძველი გადასასვლელის ადგილას, მავთულხლართები ოთხ რიგად არის დამატებული.

სოფელ ხურჩა-ნაბაკევის საზღვართან, 2016 წლის 19 მაისს გიგა ოთხოვორიას მკვლელობა ე.წ. სასაზღვრო გამშვებ პუნქტთან არსებულმა სათვალთვალ ვიდეო კამერებმა დააფიქსირეს. ამოღებულ ვიდეო მასალაში ასახულია, თუ როგორ მისდევენ ე.წ. მესაზღვრეები ოთხოვორიას, საქართველოს კონტროლირებად ტერიტორიაზე გადმოდიან, ფიზიკურ შეურაცხყოფას აყენებენ და შემდეგ ესვრიან. ადგილობრივისთვის, რომელსაც კამერა ეკუთვნოდა, ამოღებული ნივთი ჯერ არ დაუბრუნებიათ.

ახლად დანიშნული მუნიციპალური ავტობუსი (ზუგდიდი-კოკი-ხურჩა), ბოლომდე, ბაზრამდე ზუგდიდის აგრარულ ბაზრამდე არ მიდის. „რეალურად უფრო ტურისტული ავტობუსია“ - აცხადებენ ადგილობრივები, რადგან მთლიან დასახლებას არ გადის. ზუგდიდის აგრარულ ბაზრამდე მისასვლელად, სადაც მოსახლეობას წასვლა ყოველ კვირას სჭირდება, ორი ტრანსპორტის გამოცვლაა საჭირო. ცალკე პრობლემა ავტობუსში ტვირთის ატანა, ვინაიდან ტვირთის ოდენობა შეზღუდულია.

ადგილობრივებს ჰპირდებიან, რომ შემოდგომაზე მთავრობის გასვლითი სხდომა ხურჩაში ჩატარდება და პრობლემებიც მოუგვარდებათ. სოფელში ქარისა და წვიმის დროს ელექტროენერჯია და წყალი ითიშება, შეპირებული კანალიზაციის სისტემა კი ამ დრომდე არ გაუყვანიათ.

ორსანტია

სოფელი *ორსანტია* ზუგდიდის მუნიციპალიტეტში მდებარეობს. სოფელი უკაცრიელად გამოიყურება. სოფელში 2017 წლამდე ფუნქციონირებდა ორსანტია-ოტობაიას გადასასვლელი, რომელიც ახლა დაკეტილია. საგუშაგოზე მხოლოდ ერთი ადამიანია. ორსანტიაში 594 კომლი (2 052 ადამიანი) ცხოვრობს. მაცხოვრებლები ძირითად პრობლემად სასმელი წყლის მიწოდებას, სასაზღვრო არხების და შიდა გზების მოუწყვსრიგებლობას ასახელებენ.

ფოცხო-ეწერის დევნილთა ჩასახლება

ფოცხო-ეწერის დევნილთა დასახლება წალენჯიხის მუნიციპალიტეტში, *ჭალეს* ადმინისტრაციულ ერთეულში მდებარეობს. ჩასახლება გარე სამყაროს მოწყვეტილია. დევნილებს უმძიმეს პირობებში უწევთ ცხოვრება, სადაც ადამიანის სათანადო

საცხოვრებლის უფლება უგულებელყოფილია. ფოცხო-ეწერი მუნიციპალიტეტის ცენტრიდან 22 კილომეტრში მდებარეობს. დასახლებამდე მისასვლელი გზის მონაკვეთის დიდი ნაწილი გაკეთებულია, მაგრამ სრულად არა; ხიდი საჭიროებს სრულად რეაბილიტაციას. მუნიციპალური ავტობუსი წალენჯიხა ფოცხო-ჯვარის მიმართულებით კვირაში მხოლოდ ერთხელ დადის.

ფოცხო-ეწერში წყალი და ელექტროენერჯია გრაფიკითაა, გაზი საცხოვრებელ კორპუსებამდე მიყვანილია, თუმცა არ მიეწოდებათ. დასახლებაში არ ფუნქციონირებს აფთიაქი. ამბულატორია კვირაში რამდენიმე დღე მუშაობს.

ადგილობრივებისთვის ძირითადი შემოსავლის წყარო ტურისტებისთვის ენგურზე „კატერით გასეირნების“ სერვისის შეთავაზება და სვანეთში შეშის მოპოვებაზე მუშაობაა. დასახლებაში ხის საამქრო და პროფესიული კოლეჯია, სადაც ხეზე მუშაობას ასწავლიან. ადგილობრივების განცხადებით, მუნიციპალიტეტიდან ჰპირდებოდნენ, რომ ზამთარში შეშით მოამარაგებდნენ, თუმცა დაპირება დაპირებად დარჩა.

დასახლებაში პრობლემაა ბინების საკუთრებაში გადაცემა - დევნილებს საცხოვრებელი ფართები დღემდე არ აქვთ დაკანონებული. როგორც ამბობენ, „ბაზები არეულია“.

ფოცხო-ეწერი, 2021 წელთან შედარებით მოსახლეობისგან დაცლილია, ისევე, როგორც საოკუპაციო ხაზთან არსებულ დანარჩენი სოფლები.

ენგურის ხიდი

აფხაზეთში მიმავალთათვის პრობლემა ტრანსპორტის სიმცირე და რთულად ხელმისაწვდომობაა. ჩვენს თვალწინ, ათობით ხელბარგით მძიმედ დატვირთული ადამიანი (ძირითადად, ქალები) ხიდს ფეხით გაუყვია, იმის გამო, რომ ოკუპირებული აფხაზეთისკენ მიმავალ სამარშრუტო ტაქსიში თავისუფალი ადგილი აღარ დარჩა. ენგურის ხიდით სარგებლობა უწყვეტ გალის მაცხოვრებლებს, რომლებიც ხიდიდან 5, 10 და 25 კილომეტრის მოშორებით ცხოვრობენ, თუმცა იმის გამო, რომ ყველა დანარჩენი გამშვები პუნქტი დაკეტილია (ფახულანის გარდა), სხვა ალტერნატივა არ აქვთ.

ადგილობრივები, ცენტრალური ხელისუფლების კონტროლირებად ტერიტორიაზე ძირითადად სერვისების მისაღებად, ახლობლების მოსანახულებლად ან სავაჭროდ

გადმოდიან. არ ფუნქციონირებს ე.წ. თავისუფალი ეკონომიკური ზონა, რომელიც აფხაზეთის მკვიდრთათვის თბილისის კონტროლირებად ტერიტორიაზე ვაჭრობის გამარტივებისთვის აშენდა; მაღაზიები დაკეტილი და მიტოვებულია. ენგურის ხიდზე გადამსვლელთათვის პრობლემურია გადასატანი ტვირთის კონტროლი ქართული საგუშაგოს მხრიდან. აფხაზეთში არსებული ახალი ე.წ. ადგილობრივი მთავრობის ბრძანებით, თბილისის კონტროლირებადი ტერიტორიიდან გარკვეული საქონლის შეტანა ნებადართულია. სამარშრუტო მუნიციპალური ტაქსი, რომელიც საგუშაგოებს შორის მოძრაობს, ფასიანია. დემოკრატიული კვლევის ინსტიტუტის ინფორმაციით, წარსულში მგზავრობა უსასყიდლოდ იყო შესაძლებელი.

ადგილობრივების განცხადებით, აფხაზეთში იყიდება ყველანაირი საქონელი, რაც თბილისში და ზუგდიდშია. სასაზღვრო პოლიციის წარმომადგენელმა არ გვიპასუხა კითხვაზე, როგორ გადადის ქართული ტვირთი აფხაზეთში.

2021 წლის ვიზიტისგან განსხვავებით, ენგურის ხიდის საგუშაგოს მიმდებარე ტერიტორიაზე ვიდეო კამერებია დამონტაჟებული, რაც დადებითად უნდა შეფასდეს.